

Людмила ПЕТЬКО

кандидат педагогічних наук, доцент
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова (м. Київ)

Ключові слова: майбутні педагоги, іншомовна освіта в університеті, інтеркультурний діалог, українська національна ідея.

Стаття присвячена проблемам іншомовної освіти у вищій школі. Доведено, що іншомовна освіта в умовах університетської підготовки майбутніх педагогів формує духовну, культурну, освічену особистість, зорієнтовану на розвиток інтеркультурного діалогу. Обґрунтовано необхідність упровадження української національної ідеї в процес навчання студентів іноземної мови. Узагальнено досвід роботи.

УДК 378.6: 37.016: 81]: 39

**ВПРОВАДЖЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ
ІДЕЇ В ПРОЦЕС
ІНШОМОВНОЇ
ОСВІТИ МАЙБУТНІХ
ПЕДАГОГІВ**

© Петько Л., 2013

Актуальність статті зумовлена окресленими напрямками Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., де серед механізмів її реалізації визначено забезпечення національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді [5]. Цей документ передбачає також розроблення та реалізацію Концепції національного виховання.

Нашу увагу привернули результати дослідження, здійсненого Інститутом Горшеніна у 2011 р. серед студентства університетів України, Казахстану, Росії та Польщі. Респондентам було поставлено запитання: «Чи пишаєтеся Ви тим, що є громадянином своєї країни?» [13]. Надані відповіді ми представили у власній інтерпретації у таблиці.

Дані засвідчили, що українські студенти посіли останнє місце: позитивну відповідь на це питання надали 55,4 %, «ні» відповіді 13,5 % і «важко відповісти» – 31,1 %, що склало 44,6 % (тобто майже половина українських студентів не «пишаються тим, що вони є громадянами України»). Перше місце посіли студенти з Казахстану, на другому – росіяни, на третьому – поляки. Також

Дані засвідчили, що українські студенти посіли останнє місце: позитивну відповідь на це питання надали 55,4 %, «ні» відповіді 13,5 % і «важко відповісти» – 31,1 %, що склало 44,6 % (тобто майже половина українських студентів не «пишаються тим, що вони є громадянами України»). Перше місце посіли студенти з Казахстану, на другому – росіяни, на третьому – поляки. Також

привертає увагу показник 31,1 % («важко відповісти») в опитуванні українського студентства, що порівняно з даними російських представників більший на 9,7 %, казахських студентів – на 8,4 %, польських – на 3,5 %. Результати дослідження не втішні для української освітньої політики і засвідчили, що «не так все добре в нашому домі». Це були не діти, а студенти, які дуже швидко ввійдуть у доросле життя зі сформованим власним світоглядом і цінностями. У подальшому випускники педагогічних університетів будуть «сіяти розумне й вічне» у своїй професійній діяльності згідно з нормами і цінностями відповідно набутого досвіду.

Таблиця

Показники відповідей студентів на питання: «Чи пишастесь Ви тим, що є громадянином своєї країни?» (%)

Країна	Так	Ні	Важко відповісти	Місце
Україна	55,4	13,5	31,1	4
Росія	66,5	12,1	21,4	2
Казахстан	68,2	9,1	22,7	1
Польща	61,9	10,5	27,6	3

Зрозуміло, що ядром української «державної політики щодо національного виховання має бути забезпечення громадянського, патріотичного, морального, трудового виховання», а система освіти «має забезпечувати формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки» [5, 36]. Тому завданням сучасної освіти, вищої педагогічної зокрема, є збереження і розвиток засобами національної освіти і виховання національного феномену в умовах глобалізації, коли стираються кордони, внаслідок чого «розмиваються» народи, відбувається злиття економіки. Останнім часом ми стали свідками активних маршів протесту, мітингів проти глобалізації, які проводяться у Німеччині, Франції, де учасники висловлюють стурбованість небезпекою для культурної самоцінності їхніх народів.

З огляду на це, *метою* нашої статті є обґрунтування доцільності впровадження

української національної ідеї (на прикладі Козацької доби) в процес навчання іноземної мови майбутніх педагогів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» з метою збереження української національної ідентичності.

Перед Україною постало питання щодо поєднання двох процесів: створення міцної української держави і згуртування української етнополітичної нації [4, 166]. У цьому контексті не можна не погодитися з думкою С. Ушанової, що «сучасний загальнодержавний сплеск цікавості до історії козацтва й зокрема уваги до його проблем пояснюється просто: відбувається формування національної еліти, яка спирається у своїй діяльності на національний – козацький! – досвід державотворення, патріотичний настрій якої спрямований на обґрунтування української державності» [14].

О. Мілютіна та М. Тадеєва з'ясували, що кінець ХХ століття і початок ХХІ характеризуються активізацією міжнаціональних, міжкультурних та міжрелігійних конфліктів, що безпосередньо пов'язано з сучасними проблемами мовної політики та мовної освіти. Феноменами останніх є мультикультурна, транснаціональна, інтернаціональна та дистанційна освіти, розвиток яких на сучасному етапі зумовлений впливом іншомовної освіти на рівнях шкільного та університетського навчання.

Проте, як вірно зазначає Н. Свідерська у висновках економічного дослідження мовної ситуації в Україні, розглядаючи цей аспект як необхідну передумову для створення та впровадження мовної політики, «мовна політика й економічна система держави взаємопов'язані та впливають одна на одну», виступаючи в суспільстві складниками одного механізму. Автор підкреслює, що «розвиток мовної спільноти зумовлений реальними економічними можливостями, а результати мовної політики впливають на функціонування елементів економічної системи» й наголошує на тому, що «ефективна мовна політика позитивно впливає на підвищення темпів економічного зростання країни» [10, 37].

Отже, глобалізацію слід розглядати у трьох вимірах – соціально-політичному, соціально-економічному та соціально-культурному. Людство перейшло в нову епоху, коли стираються кордони, а це потребує трансформацій в організації, структурі та змісті освіти, іншомовної зокрема. Педагогічний вектор, на нашу думку, охоплює усі три напрями, що зумовлює необхідність перегляду і змісту мовної освіти, і організації іншомовного навчання майбутніх педагогів в умовах університетської підготовки, коли студенти вже під час педагогічної практики стикаються з етнічними проблемами тощо.

В. Андрущенко, М. Бойченко, Г. Онкович, розглядаючи гуманітарну педагогічну парадигму вищої освіти, визначили необхідність формування у свідомості людини (різного віку) поняття «національна ідея» за тих обставин, які склалися в Україні, і наводять найголовніші з них: 1) «українці є титульно автохтонною нацією на землі своїх предків (скільки тисячоліттями вимірюється історія людності, що створила передумови та основи наших національних традицій – ще мають з'ясувати відповідні дослідження), тож для нашої ідеології не можуть бути придатними принципівні засади тих націй, які створювалися поєднанням різних культур і традицій у часах найближчих; 2) по кількох століттях гено-, лінгво-, етноциду, різноманітних депортацій та «перевиховань» (перетягувань до інших етнічних зацікавлень та самоусвідомлень, вмонтовувань у психіку «ідей» про те, що українська нація не існує й існувати не має підстав, тощо) українство навіть у визнаній світом державі Україна – й досі перебуває у загроженому стані, щоразу згадуючи трагічне Шевченкове «на нашій не своїй землі» [3, 113].

Відомо, що мова – носій культури, а культура міститься в мові. Якщо не існуватиме культура, – зникне і мова. Тому вивчення іноземної мови зумовлює розуміння і пізнання іншої культури. Зауважимо, що мова як своєрідна засада буття людини «пов'язана з проблемами духовності інди-

віда, питаннями історії і культури суспільства, взаємодією різних культур» [11, 215].

Академік О. Новіков окреслив такі компоненти культури: 1) *предметні* результати діяльності людства, які відбиваються у формах суспільної свідомості: мова, повсякденна свідомість, ідеологія, право, мораль, релігія, мистецтво, наука, філософія; 2) *суб'єктивні* людські сили й здібності. Компетентнісний підхід у змісті навчання іноземної мови відбиває суб'єктивні компоненти людської культури у змісті педагогічної вищої освіти. При цьому наголошується, що компетентнісний підхід надає змісту освіти діяльну, практико-орієнтовану спрямованість і виокремлює технологічну проблему, яка полягає в необхідності «заповнити щілину між загальною метою особистості (різноманітного розвитку особистості) і наповненням кожного навчального курсу і предмета конкретним змістом» [6, 10–11]. У такому напрямку ми і рухаємося, наповнюючи зміст курсу вивчення іноземної мови виховним змістом українознавства, української національної ідеї, освітньо-виховних традицій крізь призму вивчення країнознавчого аспекту країн, іноземні мови яких вивчають студенти педагогічного університету. Водночас не можна не погодитися з думкою П. Кононенка про те, що «завданням українознавства є не тільки відродження пам'яті історії, а й створення на ґрунті уроків минулого передумов для осмислення проблем сучасності та визначення перспектив і шляхів досягнення мети у майбутньому» [15, 1].

Розробляючи нормативні навчальні програми з дисциплін «Англійська мова», «Німецька мова», «Французька мова» за професійним спрямуванням освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» для студентів мистецьких спеціальностей (6.020207 «Музична педагогіка і виховання», 6.020204 «Музичне мистецтво», 6.020202 «Хореографія»), української філології (6.020303 «Українська мова і література»), політологів (6.030104 «Політологія»), правників (8.030402 «Правознавство»), менеджерів (6.030601 «Менеджмент органі-

зацій і адміністрування»), культурологів (6.020101 «Культурологія» (за видами діяльності)), істориків (6.020302 «Історія»), соціальних педагогів (6.010106 «Соціальна педагогіка») ми визначали конкретну виховну мету – формування полікультурної особистості майбутнього педагога, орієнтованої на цінності національної і світової культури, що сприяє розвитку міжкультурного діалогу [8].

Культура українського козацтва досліджувалася у роботах В. Антоновича, М. Грушевського, П. Куліша, Д. Яворницького. Подальшого розвитку вивчення феномену української козацької спадщини набуло у дослідженнях В. Балушка, Ю. Гаєцького, В. Голобуцького, Л. Залізняка, В. Кузя, Ю. Руденка, В. Сергійчука, І. Стороженка, С. Ушанової, Ю. Фігурного.

Як слушно зауважує Л. Золотарьова, «одним із важливих ціннісних понять у структурі освітньої культурологічної аксіології є менталітет, який асоціюється з проблемою національної своєрідності» [18, 10]. Вершиною української народної педагогіки вважається козацька педагогіка, яка була триступеневою: сімейне виховання, родинно-шкільне виховання, вища освіта для молоді [16], де учні вивчали граматику, поетику, риторику, українську та інші мови, зокрема й латинську. «Інтенсивний і тривалий у часі вплив латинської мови на українську в період козацтва, як його відбивають писемні пам'ятки, зумовив значне розширення репертуару лексем української мови», що стало предметом досліджень С. Гриценко та В. Сімонок. Відомо, що ще від часів Володимира Мономаха українською традицією стало вивчення іноземних мов, здобуття освіти у Європі. У Козацьку добу українському народові був притаманний високий рівень моральності, духовності, освіченості, патріотизму.

Досліджуючи мовну та емоційну сферу козаків, науковці дійшли висновку, що козаки володіли науковими основами мовного спілкування, що «підвищувало вплив слова на співрозмовників, слухачів» [9, 82]. Офіційні папери, дипломатичні докумен-

ти козаків були виразні, містили лексико-функціонально забарвлені звороти, що свідчить про володіння ними дипломатичним етикетом. Р. Якимович стверджує, що «часи формування, розквіту козацької держави, перші десятиріччя Гетьманщини стали періодами розвитку дипломатичної лексики» [17], а питанням підготовки фахівців у сфері міжнародних відносин та зовнішньої політики (а керівництво козаків вело переговори з поляками, турецьким султаном, румунами, московським царем) «в усіх країнах приділяється велика увага впродовж усієї історії існування такого феномена як держава» [1, 63].

У процесі навчання іноземної мови ми не можемо оминати повість «Тарас Бульба», якою Микола Гоголь прославив Запорозьку Січ. С. Гулак-Артемівський створив першу українську оперу «Запорозець за Дунаєм» (1863 р.), яка з великим успіхом ставиться не тільки в Україні, а й за кордоном. Пізніше М. Лисенко напише оперу-епопею «Тарас Бульба», а І. Рєпін – славнозвісну картину «Запорозьці пишуть листа турецькому султану», про часи козацтва нагадуватиме і картина «Козак Мамай» (невідомого художника).

Це дуже благодатний навчально-виховний матеріал, який можна розкривати з різних граней: майбутні педагоги-історики вивчають Козацьку добу, студенти-філологи читають повість «Тарас Бульба» Гоголя (раніше усі студенти вивчали цю повість, навчаючись у загальноосвітньому навчальному закладі), вихованці Інституту мистецтв детально знайомляться з творчістю композиторів С. Гулака-Артемівського, М. Лисенка, майбутні вчителі права і політології студіюють ази теорії держави і права, студенти-культурологи охоплюють усі ці теми (окрім того, Козацька доба збіглась у часі з мистецькою епохою бароко й позначена посиленням світських тенденцій у мистецтві).

На заняттях з іноземної мови цей історичний період можна репрезентувати у такий спосіб. Пропонуємо студентам самостійно переглянути дві кінострічки «Тарас

Бульба» українського та американського виробництва. Ті, хто добре володіє іноземною мовою, дивляться фільм «Taras Bulba» (1962, США) тільки англійською, для інших пропонуємо фільм з дикторською начиткою. Позитивним моментом є те, що диктор не перекриває англійську мову акторів. Також, із метою порівняння, майбутні педагоги знайомляться з вітчизняною кінострічкою «Тарас Бульба» (2009 р., реж. В. Бортко), який, до речі, багато хто дивився раніше. Студенти самостійно дивляться фільм із субтитрами англійською мовою (артисти говорять російською, а субтитри англійською студенти читають). Зрозуміло, за браком часу ми не маємо можливості на практичних заняттях з іноземної мови повністю подивитися ці фільми, тому під час перевірки домашнього завдання опрацьовуємо найважливіші фрагменти, тобто робота ведеться фрагментарно.

Роботу над фільмом починаємо з перегляду монолога Тараса Бульби перед боєм у виконанні Богдана Ступки, де кожна фраза може бути темою окремого заняття з будь-якої дисципліни (до такої міри все перегукується з тим, що відбувається нині в українському суспільстві).

Переглядаючи цей фрагмент, наводимо думку К. Гончар, – «мова, як один із вищих виявів людського духу, його творчого начала, перебуває на вістрі культурних процесів, а її роль у цих процесах є однією з найбільш складних і впливових» [2]. Безумовно, українська національна свідомість містить слов'янський компонент, але «згідно з конкретними історичними умовами реалізації принципу: «одна нація – одна територія – одна держава». Панетнічний націоналізм може не розв'язати проблеми співпраці слов'янських держав, а породити нові міждержавні конфлікти» [4, 168].

Студентам пропонується вдома описати англійською мовою своє розуміння і ставлення до слів героя фільму: «Но таких, как в Русской земле... таких не было товарищей», «Так любить, как русская душа, любить не то чтобы умом, а всем тем, что дал Бог, что ни есть в тебе! Так любить никто

не может», «Думают только чтобы при них были хлебные стоги, скирды, да конные табуны», «Перенимают, черт знает какие, басурманские обычаи...», «Гнушаются языком своим», «Свой со своим не хочет разговаривать», «Свой продает своего, как продают бездушную тварь на торговом рынке!», «И милость чужого короля, да и не короля, а паскудная милость польского магната... Который желтым чоботом своим бьет их в морду, дороже для них всякого братства!»

Студенти описують іноземною мовою експресію козацької атаки на Дубни (після перегляду фрагмента фільму з англійськими субтитрами); надають характеристику героям картини І. Репіна; порівнюють музику двох пісень з обох кінострічок: «The Wishing Star song» («Пісня бажання») композитора Франца Уаксмана та «Пісня панночки» Ігоря Корнелюка; переказують зміст кінострічки; висловлюють свої враження від американського та українського фільмів; висловлюють свої уподобання (який фільм сподобався більше, чому); описують іноземною мовою зовнішній вигляд головних героїв та характеризують їх; опрацьовують текст «Ukrainian Cossacks»: вивчають лексику, аналізують, відповідають на питання та складають план до тексту. Як зазначає О. Скубашевська, досліджуючи мовні стратегії інноваційної освіти, «рідна й іноземна мови покликані допомогти учням і студентам долучитися до найкращих зразків повсякденного та ділового мовного спілкування з метою подальшого здійснення плідної комунікації на рівні поліпредметної взаємодії зі всіма учасниками освітнього процесу, а також на міжкультурному та міждержавному рівнях» [11, 215].

Виховна спрямованість процесу навчання іноземної мови має бути спрямована на формування і розвиток системи цінностей майбутніх педагогів. У пострадянські роки в незалежній Україні було зруйновано моральні підвалини в гуманітарній сфері і «пробудження самосвідомості стало результатом того, що народ звернувся до своїх коренів, своєї мовно-культурної іденти-

фікації з державою. Мовна політика в країні стала проводитися не тільки в інтересах громадян, а й набула суттєвого впливу на розвиток їхніх культурних зв'язків, міжнародного спілкування, освітніх технологій» [11, 120].

Тому не можна оминати увагою документальний фільм «Warrior Heritage of Ukrainian Cossacks» («Військова спадщина українських козаків»), особливо у процесі навчання іноземної мови майбутніх педагогів-істориків. На фоні пісень, які були створені запорізькими козаками («Їхав, їхав козак містом», «Ой, у полі верба», «Ой, на горі та жінці жнуть») демонструються портрети козаків, деякі з яких студенти бачать уперше. До речі, студенти у своїх архівних пошуках знайшли аудіозапис маршу «Чорними хмарами» (Марш України) на слова Івана Багряного й музику Григорія Кимтас-того, який сам акомпанує на бандурі, у виконанні Тараса Компанійченка. Ознайомлення студентів із творчістю українських бандуристів-емігрантів описано автором у статті «Шляхи формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів мис-

тецьких спеціальностей ВНЗ у процесі фахової підготовки» [7].

Розвиваючи напрям інтеграції освіти і наукової діяльності, формування інтелектуального потенціалу нашої країни, спрямовуємо майбутніх педагогів на науководослідну роботу: підготовку повідомлень, презентацій, написання рефератів за визначеною тематикою («Україна в літературі Західної Європи», «Козацькі символи», «Літературна спадщина про козаків», «По-статі козаків у мистецтві», «Відображення Козацької доби в кіномистецтві» та ін.).

Висновок. Актуальність вивчення майбутніми педагогами англійської мови за професійним спрямуванням беззаперечна. Але вивчення іноземної мови (не тільки англійської, а й французької, німецької та ін.), формування лінгвосоціокультурної компетенції студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» слід програмувати у контексті впровадження національної ідеї з метою формування і розвитку українського ідеалу, збереження національної своєрідності, що є важливими чинниками становлення українського громадянина.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Вінічук В. В.** Система мовної підготовки фахівців у сфері зовнішньої політики міжнародних відносин / В. В. Вінічук // Іноземні мови : наук.-метод. журн. / засн. Київський лінгвістичний університет і вид-во «Ленвіт»; гол. ред. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Вид-во «Ленвіт», 2011. – № 4. – С. 63–68.
2. **Гончар К. М.** Модель комунікації у філософії культури Р. Якобсона (лінгво-філософський аспект дослідження) : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.04 / Гончар К. М. – К., 2002. – 181 с.
3. Гуманітарна педагогічна парадигма вищої освіти : монограф. / Серія «Модернізація вищої освіти: світоглядно-педагогічні проблеми» // В. Андрущенко, М. Бойченко, Г. Онкович (керівник) [та ін.]. – К. : Педагогічна думка, 2007. – 333 с.
4. Модернізація системи вищої освіти: соціальні цінності і вартість для України: монограф. / Серія : «Модернізація вищої освіти: світоглядно-педагогічні проблеми». – К., 2007. – 257 с.
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 // Директор школи, ліцею, гімназії : наук.-практ. журн. / засн. М-во освіти і науки України; гол. ред. О. І. Виговська. – К., 2011 – № 6. – С. 25–44.
6. **Новіков О.** Зміст загальної освіти: від школи знань до школи культури / О. Новіков // Освіта і кар'єра : інформац.-аналіт. газета, 2005. – № 2 (5) листопад. – С. 9–11.

CITED LITERATURE

1. **Vinichuk V. V.** The system of linguistic preparation of specialists in the field of foreign policy of international relations / V. V. Vinichuk // Foreign languages [after editing S.Nikolajeva]. – K., 2011. – № 4. – P. 63–68.
2. **Gonchar K. M.** Model of communication in R.Yacobson's philosophy of culture (lingvo-philosophy aspect) : dissertation for competition for a scientific degree of the candidate of philosophic sciences : 09.00.04 / K. M. Gonchar. – K., 2002. – 181 p.
3. Humanitarian pedagogical paradigm of higher education / V. Andrushchenko, M. Bojchenko, G. Onkovych. – K. : Pedagogichna dumka, 2007. – 333 p.
4. Modernization of the system of higher education: a social value and cost for Ukraine. – K., 2007. – 257 p.
5. National Strategy of Development of Education in Ukraine on 2012–2021 / Director of School, Lyceum, Gymnasium [after editing O.Yygovs'ka]. – K., 2011. – № 6. – P. 25–44.
6. **Novikov O.** Contents of universal education: from school of knowledges to school of culture / O. Novikov // Education and Carrier (newspaper), 2005. – № 2 (5), November. – P. 9–11.
7. **Pet'ko L. V.** English in professional way for specialty 6.020204 «Musical Art» / Teaching program /

7. **Петько Л. В.** Англійська мова за професійним спрямуванням зі спеціальністю 6.020204 «Музичне мистецтво (за видами)», напрям підготовки 0202 «Мистецтво». Програма навчальної дисципліни для ВНЗ / за ред. професора В. І. Гончарова. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 93 с.

8. **Петько Л. В.** Шляхи формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів мистецьких спеціальностей ВНЗ у процесі фахової підготовки / Л. В. Петько // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – Вип. 6. – Ч. 3. – С. 57–62.

9. **Руденко Ю. Д.** Основи козацького лицарського виховання / Ю. Д. Руденко, Ю. Л. Мельничук. – К. : ТОВ «Вид-во «Гетьман», 2012. – 298 с.

10. **Свідерська Н. В.** Економічна оцінка зареєстрованих у Верховній Раді України законопроектів про мови / Н. В. Свідерська // Економічний часопис – XXI : наук. журн. / засн. Інститут суспільної трансформації, Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України; гол. ред. А. М. Матвійчук. – К., 2012. – № 5–6. – С. 35–37.

11. **Скубашевська О.** Філософія інноваційного розвитку освіти інформаційного суспільства (світоглядно-філософський аналіз) : монограф. / О. Скубашевська. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – 315 с. – (Серія «До 175-річчя НПУ імені М. П. Драгоманова»).

12. **Скубашевська Т. С.** Мовні стратегії у формуванні міжкультурного діалогу в європейському просторі (соціально-філософський аналіз) : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.10 / Скубашевська Т. С. – К., 2005. – 168 с.

13. Студенти. Образ майбутнього : Міжнародне дослідження 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://institute.gorshenin.ua/media/uploads/102/00/dba87fa10733.pdf>.

14. **Ушанова С. В.** Сучасне козацтво Закарпаття (довідник). [Електронний ресурс]. / С. В. Ушанова – Білгород-Дністровський : Вид-во «Отаман», 2010 – Режим доступу: <http://kozakbiblio.web-box.ru/audit.html/suchasne-kozactvo/ushanova-sv-suchasne-kozactvo-zadnistrovja>.

15. **Фігурний Ю. С.** Архаїчні елементи культури козацтва в контексті українознавства : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 09.00.12 «Українознавство» [Електронний ресурс]. / Ю. С. Фігурний. – К., 1999. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=history&id=46.

16. **Ягупов В. В.** Педагогіка : навч. посібник. [Електронний ресурс]. / В. В. Ягупов – К. : Либідь, 2002. – 560 с. / Режим доступу: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=26.

17. **Якимович Р.** Лінгвальна характеристика української дипломатичної мови в ретроспективі [Електронний ресурс]. / Р. Якимович – Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/faculty/jur/movazmi/body/visnyk23/Statti_Yakymovych.htm.

18. **Золотарева Л. Р.** «История искусств Казахстана» в контексте поликультурного образования / Л. Р. Золотарева // Инновации в образовании : научн.-практ. журн. / учред. Современная гуманитарная академия; гл. ред. И. В. Сыромятников. – М., 2012. – № 3. – С. 104–121.

L. V. Pet'ko // after editing. V. I. Goncharov. – K. : Dragomanov NPU, 2012. – 93 p.

8. **Pet'ko L. V.** The Ways of formation of foreign language socio-cultural competence of students of music-pedagogical specialties in high school in the process of professional teaching / Problems of preparation of modern teacher. – Uman' : PP Zhovtyj O. O., 2012. – № 6. – Part 3. – Ch. 3 – P. 57–62.

9. **Rudenko Ju. D.** Bases of Cossack-knight Education / Ju. D. Rudenko, Ju. L. Mel'nichuk. – K. : TOV «Vyd-vo «Get'man», 2012. – 298 p.

10. **Sviders'ka N. V.** Economic evaluation of the bills of languages registered in the parliament of Ukraine / Economic Annals – XXI, 2012. – № 3–4 – P. 35–37.

11. **Skubashevs'ka O.** Philosophy of innovative development of education of informative society (view-philosophical analysis) / O. Skubashevs'ka. – K., 2010. – 315 p.

12. **Skubashevs'ka T. S.** Language strategies in forming inter-cultural dialogue in the European space (a socio-philosophic analysis) : dissertation for competition for a scientific degree of the candidate of philosophical sciences: 09.00.10/T.S.Skubashevs'ka. – K., 2005. – 168 p.

13. Students. Appearance of the future: International research – 2011 [Web site]. – Access mode: <http://institute.gorshenin.ua/media/uploads/102/00/dba87fa10733.pdf>.

14. **Ushanova S. V.** Modern cossacks of Zadnistrov'ya (reference book). [Web site]. / S. V. Ushanova – Bilgorod-Dnistrov's'kyj : Vyd-vo «Otaman», 2010 / – Access mode : <http://kozakbiblio.web-box.ru/audit.html/suchasne-kozactvo/ushanova-sv-suchasne-kozactvo-zadnistrovja>.

15. **Figurnyj Ju. S.** Archaic elements the cossacks' culture in the context of Ukrainian studies research: Abstract of thesis of dissertation for the scholarly degree of a candidate of historical sciences in specialization 09.00.12. [Web site]. / Ju. S. Figurnyj. – K., 1999. – Access mode : http://librar.org.ua/sections_load.php?s=history&id=46.

16. **Jagupov V. V.** Pedagogic. [Web site]. / V. V. Jagupov – K. : Lybid', 2002. – 560 p. – Access mode : http://eduknigi.com/ped_view.php?id=26.

17. **Jakimovich R.** Lingvo-characteristic of Ukrainian diplomatic language in a retrospective view [Web site]. / R. Jakimovich – Access mode : http://www.lnu.edu.ua/faculty/jur/movazmi/body/visnyk23/Statti_Yakymovych.

18. **Zolotareva L. R.** «History of arts of Kazakhstan» in the context of multicultural education / L. R. Zolotareva // Innovations in Education, 2012. – № 3. – P. 104–121.